

Streszczenie

Godność jako podstawa norm moralnych w bioetyce. Analiza wybranych problemów i stanowisk w bioetyce polskiej

Idea godności ludzkiej swoimi korzeniami sięga zarówno filozofii greckiej, jak i myśli judeochrześcijańskiej. Znaczenie tego pojęcia trafnie określa maksyma stoików *homo homini res sacra* („człowiek dla człowieka rzeczą świętą”). W porządku prawnym wielu państw godność ludzka jest wartością fundamentalną, która stanowi podstawę praw człowieka i warunek traktowania ludzi jako wolnych, równych, zasługujących na szacunek i ochronę. Pojęcie godności jest stosowane i analizowane w różnych dyscyplinach: najczęściej spotkamy je w filozofii, naukach prawnych, teologii, socjologii, psychologii, jak również na gruncie bioetyki – nowej dyscypliny, która powstała na przełomie lat 60. i 70. XX wieku w USA; niedługo potem problematykę bioetyczną podjęto w wielu krajach Europy (także w Polsce).

Autorka, inspirowana pracami Marii Ossowskiej, która wskazywała normy moralne uznawane za fundamentalne w kulturze europejskiej, a broniące tak istotnych wartości jak godność, niezależność, postanowiła zbadać, w jakim stopniu polscy bioetycy stosują pojęcie godności w uzasadnianiu powinności moralnych w obszarze medycyny.

Celem rozprawy jest przedstawienie i porównanie wybranych prac polskich bioetyków, jak również dokonanie szczegółowej analizy ważnych problemów bioetycznych, dotyczących narodzin, śmierci, relacji terapeutycznych, a także ukazanie normatywnych rozstrzygnięć uzasadnionych poprzez odwoływanie się do pojęcia godności.

Przedmiotem analizy są wypowiedzi polskich bioetyków. W rozprawie zostały omówione poglądy i stanowiska następujących polskich bioetyków: Zbigniewa Szawarskiego, Kazimierza Szewczyka, Jana Hartmana, Danuty Ślęczek-Czakon, Alicji Przyłuskiej-Fischer, Weroniki Chańskiej, Barbary Chyrowicz, Grzegorza Hołuba, Heleny Eilstein, Jacka Hołówki, Lesława Niebrója, Wojciecha Błoza, Tadeusza Ślipki i innych, którzy w swoich pracach pojęcie godności uznają za źródło norm moralnych wyznaczających granice dopuszczalnej ingerencji w procesy życia ludzkiego.

Praca składa się z czterech rozdziałów. Rozdział pierwszy, zatytułowany *Godność w ujęciu polskich bioetyków*, jest analizą czterech koncepcji: godności ontycznej, godności osobowościowej, godności osobistej, godności społecznej. Rozdział drugi, *Godność podstawą właściwej relacji lekarz – pacjent*, to analiza tej relacji w odniesieniu do zagadnienia godności społecznej i autorytetu lekarza, a także godności ontycznej i osobistej pacjenta. Zmiany

w ujęciu godności i relacji lekarz – pacjent zostały przedstawione na tle modelu paternalistycznego i antypaternalistycznego w medycynie. Rozdziały trzeci, *Godność w sporach dotyczących początków życia ludzkiego*, oraz czwarty, *Godność w sporach dotyczących końca życia ludzkiego*, są poświęcone tematyce narodzin i śmierci. Koncepcje godności zostały zanalizowane w tych rozdziałach w kontekście bioetyki kulturowej, stanowiska personalistycznego oraz stanowisk liberalno-konsekwencjalistycznych.

Analiza porównawcza poszczególnych stanowisk i koncepcji godności ujawnionych w wypowiedziach polskich bioetyków w każdym rozdziale jest podsumowana w postaci wniosków. Zakończenie rozprawy to próba syntezy wniosków wypowiedzianych w poszczególnych rozdziałach, która uzupełnia całość analiz przeprowadzonych w pracy.

Przeprowadzona analiza prowadzi autorkę do wniosku, że w polskiej bioetyce dominuje chrześcijański personalizm, przyjmujący deontologiczne uzasadnianie i wywodzący z pojęcia godności ontycznej kategoryczne i bezwarunkowe normy moralne. Obecny jest także nurt bioetyki laickiej (tj. nieodwołującej się do założeń religijnych), stosujący teleologiczne (konsekwencjalistyczne) uzasadnianie norm moralnych. W nurcie tym dominuje odwoływanie się do pojęcia godności osobowościowej, osobistej i społecznej. Odmienne założenia filozoficzne i światopoglądowe obu nurtów powodują, że spór o uzasadnianie norm moralnych jest nierozstrzygalny. Niekiedy przedstawiciele obu nurtów deklarują, że godność jest pojęciem, które może i powinno w zastosowaniu doprowadzić do zgodnych ustaleń normatywnych, jednak różnice w pojmowaniu godności i jej znaczenia w normowaniu uniemożliwiają spełnienie tej deklaracji.

Słowa kluczowe: godność, bioetyka, bioetyka polska, normy moralne